

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воробьева В.К. Методика развития связной речи у детей с системным недоразвитием речи / В.К. Воробьева. – М. – 2006. – 126 с.
2. Глухов В.П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием / В.П. Глухов. – М. : Аркти. – 2004. – 144 с.
3. Глухов В.П. Из опыта логопедической работы по формированию связной речи детей с ОНР дошкольного возраста на занятиях по обучению рассказыванию / В.П. Глухов // Дефектология. – 1994. – № 2. – С. 44–59.
4. Ермакова И. И. Коррекция речи при ЗНМ у детей и подростков / И.И. Ермакова / под ред. С. А. Таптаповой. – М. : Просвещение, 1984. – 143 с.
5. Ладыженская Т.А. Система работы по развитию связной устной речи учащихся / Т.А. Ладыженская. – М. : Просвещение, 1975 – 256 с.
6. Филочева Т.Б. Устранение общего недоразвития речи у детей дошкольного возраста / Т.Б. Филочева, Г.В. Чиркина. – М. : Айрис-пресс, 2004. – 224 с.

УДК 376-056.264

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

А. І. Харченко

вихователь ДНЗ № 14 «Золотий півнік»

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ПОДОЛАННЯ ЗАЇКАННЯ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті порушено актуальну проблему подолання заїкання у дітей дошкільного віку, висвітлено основні напрямки корекції означеної патології мовлення з позицій комплексного підходу.

В статті затрагується актуальна проблема преодолення заїкання у дітей дошкільного віку, отражены основные направления коррекции указанной патологии речи с позиций комплексного подхода.

The important problem of overcoming the stuttering among preschool children was devoted in the article. Also we have highlighted the main correcting areas of the speech pathology according to the comprehensive approach.

Ключові слова: заїкання, комплексний підхід, корекція, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: заикание, комплексный

поход, коррекция, дети дошкольного возраста.

Key words: stuttering, comprehensive approach, correction, preschool children.

Постановка проблеми. Заїкання – це порушення темпу, ритму та плавності мовлення, зумовлене судомним станом м'язів артикуляційного апарату [3, с. 124].

Проблема заїкання остаточно ще не вивчена через широкий спектр причин виникнення даного мовленнєвого розладу, різноманітність клінічних проявів, варіантів перебігу та патологічних реакцій логопата на свою ваду.

Як правило, заїкання виникає у ранньому віці (у дітей 2–5 років), має стійкий характер і за відсутності необхідного медико-педагогічного втручання та батьківської допомоги, як правило, зберігається тривалий час, а іноді й усе життя. Саме тому дуже важливо своєчасно звернути увагу на цю проблему, оскільки у віці 3–7 років найкраще долаються усі мовленнєві недоліки [5, с. 21].

Порушення мовленнєвої функції призводить до змін в структурі особистості заїкуватого, накладаючи відбиток на психофізіологічний стан і соціальну поведінку дитини, тим самим перешкоджаючи процесу її соціалізації. Це ставить проблему заїкання в один ряд з найбільш важливими завданнями, які підлягають ґрунтовному вивченню [1, с. 28].

Одним зі своєчасних й актуальних завдань спеціальної педагогіки є пошук ефективних методів подолання даної патології. Робота щодо усунення заїкання у дітей найбільш ефективна, якщо вона носить комплексний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Заїкання, як медико-соціальна проблема, знаходиться в полі зору багатьох дослідників, які, виходячи з етіопатогенезу даної недуги, намагаються віднайти й дослідити найбільш ефективні методи подолання означеної патології. Великої уваги заслуговують дослідження Л. С. Журавльової («Використання засобів музичного виховання в корекційній роботі з дітьми, що заїкаються», 2008 р.), Г. Р. Шашкіної («Логопедическая ритмика для дошкольников с нарушениями речи», 2005 р.), А. І. Кравченка («Корекція заїкання засобами комплексної фізичної реабілітації», 2015 р.) тощо.

Проблема застосування комплексного підходу з метою подолання заїкання у

дошкільників висвітлена у працях О. А. Шиловой («Комплексный подход к коррекции заикания у дошкольников с использованием здоровьесберегающих технологий», 2014 р.), Р. Е. Левіної («Преодоление заикания у дошкольников», 2009 р.) та ін.

Мета статті. На основі аналізу спеціальної науково-педагогічної літератури узагальнити відомості про особливості застосування комплексного підходу з метою подолання заїкання у дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під сучасним комплексним підходом до подолання заїкання розуміється медико-педагогічний вплив на різні сторони психофізичного стану заїкуватого різноманітними засобами і зусиллями багатьох спеціалістів. Їхня мета – усунення або послаблення мовленнєвих судом і супутніх розладів голосу, дихання, моторики й мовлення; оздоровлення та зміцнення нервової системи й організму в цілому; позбавлення дитини від неправильного ставлення до свого мовленнєвого дефекту, від психологічних нашарувань; соціальна реабілітація й адаптація дітей із заїканням [6, с. 132].

Увесь лікувально-педагогічний комплекс за характером впливу на заїкуватих можна умовно розділити на дві складові частини: лікувально-оздоровчу та корекційно-педагогічну.

Лікувально-оздоровча робота із заїкуватими дошкільнятами включає в себе медикаментозне лікування, фізіотерапевтичний вплив, застосування методів ЛФК та точкового масажу, психотерапію.

Основними завданнями лікувально-оздоровчої роботи, яку проводить лікар, є: правильна діагностика форми заїкання та супутніх розладів, а також аналіз факторів, які провокують і підтримують заїкання; зміцнення і оздоровлення нервової системи та організму хворого в цілому; усунення і лікування відхилень і патологічних проявів у психофізичному стані хворого (ослаблення або зняття мовленнєвих судом, розладів вегетативної нервової системи, порушень моторики тощо); забезпечення профілактики захворювань, при яких уражається мовний апарат, починаючи від застуди і закінчуючи захворюваннями з ураженням голосових зв'язок і вух [3, с. 125].

Медикаментозне лікування заїкання є важливим компонентом комплексного методу, оскільки в поєднанні з іншими корекційними засобами воно дає позитивний терапевтичний ефект та є підґрунтям для ефективної логопедичної роботи із заїкуватими. У дітей дошкільного віку для подолання заїкання застосовують гомеопатичні, заспокійливі та, за необхідності, протисудомні препарати.

Паралельно з медикаментозними засобами впливу з метою подолання заїкання можуть використовуватися фізіотерапевтичні засоби корекції даної недуги, наприклад, електросон, що застосовується у дітей від 3-х років та виявляє седативну і заколисливу дію.

У системі лікувально-оздоровчого впливу деякі дослідники надають великого значення фізичному розвитку дітей, які заїкаються. Лікувальна фізкультура має на меті виконання як загальнозміцнюючих фізичних вправ, так і спеціальних, спрямованих на нормалізацію мовленнєвого дихання. ЛФ і фізичні вправи, розвиваючи м'язову систему, підсилюють роботу важливих життєвих органів – легень і серця, покращують обмін речовин та моральний стан дитини, сприяють зміцненню сили, розвивають координовані та точні рухи, допомагають позбавитися скутості або, навпаки, сприяють вихованню дисциплінованості й зібраності. Усе це є необхідними передумовами для кращого функціонування мовленнєвих органів заїкуватої дитини, і позитивно впливає на вироблення в неї правильних мовленнєвих навичок [2, с. 38].

Часткового відновлення нервової регуляції мовлення можна домогтися за рахунок проведення процедур точкового масажу – це заспокійливий метод впливу подушками пальців на акупунктурні точки ніг, грудної клітини, спини та обличчя заїкуватого. Помітити поліпшення в мовленні дитини можна вже після першого курсу, в цілому ж ефективність лікування і швидкість досягнення результатів у кожному конкретному випадку може відрізнятися.

Психотерапевтичний вплив проводиться динамічно протягом усього курсу лікування та після нього з метою уникнення патологічного формування особистості.

Психотерапевтичний вплив може бути прямим і опосередкованим. Опосеред-

кована психотерапія – це створення сприятливої обстановки та позитивного ставлення до дитини, а також дотримання режиму, який має включати: здоровий сон, тривалістю близько 10 годин; прогулянки на свіжому повітрі; мовленнєву зарядку; виключення ігор, які збуджують або втомлюють нервову систему (наприклад, футбол) – це погіршує мовлення.

Пряму психотерапію проводить психолог або психотерапевт на спеціальних заняттях і тренінгах. Значне місце в психотерапевтичній роботі із заїками, належить сімейній терапії. Більшість батьків із тривогою ставляться до заїкання своїх дітей, занадто емоційно реагують на кожну запинку, мовну невдачу. Такий настрій легко передається дітям, підсилюючи їхні переживання й додатково їх травмуючи. Дуже шкодить подібне ставлення після закінчення курсу лікування, нерідко провокуючи виникнення рецидивів [2, с. 36–37].

Лікувально-оздоровчий вплив створює сприятливий фон для подальшої корекційно-педагогічної роботи, яка займає провідне місце у подоланні заїкання в дошкільнят та об'єднує усі сфери загального розвитку особистості і мовлення дитини.

Корекційно-педагогічна робота включає в себе логопедичні заняття, логоритміку, ігрову діяльність та консультування батьків і педагогічного колективу ДНЗ.

Корекційно-педагогічна реабілітація здійснюється в ході логопедичних занять і навчання в школі. Основним завданням корекційно-педагогічної роботи, яку переважно проводить логопед, є усунення мовленнєвих дефектів та формування навичок правильного, вільного від заїкання мовлення. Логопедичний вплив здійснюють протягом тривалого (8–9 місяців) й регулярного курсу занять.

Усі заняття з виховання мовлення заїкуватих дітей проводяться в 3 етапи за ступенем зростаючої складності:

- ✓ вправи на відображене й сполучне мовлення шляхом відтворення завчених фраз чи віршів;
- ✓ вправи на усний опис картинок за питанням, складання самостійної розповіді за картинками, перекази казок чи оповідань, прочитаних логопедом;
- ✓ закріплення навичок плавного мовлення у спілкуванні з однолітками й дорослими в процесі ігор.

У логопедичній практиці занять із

заїкуватими дошкільнятами широко використовується гра, що являється провідним видом діяльності дітей цього віку. Гра є джерелом морального та розумового розвитку дитини, умовою гармонійного формування її особистості. Тому саме в ігровій діяльності найбільш ефективно можна здійснювати корекційний вплив на мовлення й особистість заїкуватого: організовуючи заняття та спілкуючись з дитиною, логопед завойовує її довіру, долає дитячу скутість та сором'язливість, чим спонукає дитину до вільного мовленнєвого спілкування, відволікаючи її увагу від мовленнєвого дефекту [4, с. 5].

Ефективним методом подолання заїкання у дошкільнят є логоритміка – це метод, що являє собою систему музично-рухових, мовленнєво-рухових, музично-мовленнєвих завдань і вправ, здійснюваних з метою логопедичної корекції.

Із заїкуватими доцільно використовувати такі засоби логоритміки: вправи для розвитку міміки обличчя і орального праксису; вправи та ігри зі співами, хороводи, ігри-драматизації з музичним супроводом для розвитку просодії мовлення; вправи на формування почуття ритму та мовного наслідування; творчі, сюжетно-рольові, рухливі ігри для розвитку вольових якостей, активності, самостійності, ініціативи; етюди для розвитку уяви, творчих здібностей, музичної пам'яті та музичної творчості; рухливі ігри, спрямовані на розвиток загальної моторики, моторики рук, кисті, пальців тощо [5, с. 36].

Конспект логоритмічного заняття виглядає приблизно так: м'язова релаксація; дихальна гімнастика; артикуляційні вправи; співи; гра на музичних інструментах; м'язова релаксація [5, с. 97].

Логоритмічні заняття здатні компенсувати дефекти мовлення, вони розкривають здібності дитини і підвищують її самооцінку.

Консультативно-методична робота з батьками та педагогічним колективом дошкільного навчального закладу також є частиною роботи логопеда, яка називається пропагандою логопедичних занять. Форми її різноманітні: лекції, бесіди, виступи на батьківських зборах тощо.

Висновки. Таким чином, комплексний підхід до подолання заїкання у дітей дошкільного віку включає систему чітко розділених, але узгоджених між собою дій

різних фахівців: лікаря, логопеда, психолога, фізіотерапевта і соціального працівника, діяльність яких спрямована на створення спеціальних умов, що сприяють корекції всього симптомокомплексу заїкання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Журавльова Л. С. Використання засобів музичного виховання в корекційній роботі з дітьми, що заїкаються / Л. С. Журавльова // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 19 : Корекційна педагогіка та психологія : [зб. наук. пр.]. – К., 2008. – Вип. 9. – С. 27–29.
2. Кравченко А. І. Корекція заїкання засобами комплексної фізичної реабілітації : навч.-метод. посіб. / А. І. Кравченко, Н. М. Скачедуб]. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – 178 с.
3. Кривцова О. Я. Проблема заїкання дітей і підлітків у психолого-педагогічній літературі / О. Я. Кривцова // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2012. – С. 119–126.
4. Преодоление заикания у дошкольников : метод. реком. для начинающих логопедов / авт.-сост. А. А. Филин; под ред. Т. В. Волосовец, Е. Н. Кутеповой. – М. : РУДН, 2007. – 52 с.
5. Шашкина Г. Р. Логопедическая ритмика для дошкольников с нарушениями речи : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Г. Р. Шашкина – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 192 с.
6. Шилова Е. А. Комплексный подход к коррекции заикания у дошкольников с использованием здоровьесберегающих технологий / Е. А. Шилова // Вестник МГОУ. Серия: Педагогика, 2014. – № 3. – С. 131–136.

УДК 3.37.316.614.4

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Е. Ю. Цатурова

вчитель-логопед КЗ «Дошкільний
навчальний заклад (ясла-садок)» № 27
комбінованого типу
Харківської міської ради

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті висвітлені особливості розвитку зв'язного мовлення в дітей із затримкою психічного розвитку дошкільного віку. Подано характеристику зв'язного мовлення з позицій різних дослідників цього напрямку.

В статті освещены особенности развития связной речи у детей с задержкой психического развития дошкольного возраста. Дана характеристика связной речи с позиций разных исследователей этого направления.

The features of connected speech in children with mental retardation school age where highlighted in the article. Characteristics of coherent speech from the standpoint of various researchers in this direction was posted.

Ключові слова: зв'язне мовлення, затримка психічного розвитку, діти дошкільного віку, мовленнєва діяльність.

Ключевые слова: связная речь, задержка психического развития, дети дошкольного возраста, речевая деятельность.

Key words: connected speech, mental retardation, preschool children, speech activity.

Постановка проблеми. Проблема розвитку мовлення – одна з найважливіших у загальній і спеціальній педагогіці та психології. У багатьох дослідженнях, що стосуються дітей із затримкою психічного розвитку, відзначається, що низький рівень їх пізнавальної активності, незрілість мотивації до навчальної діяльності, знижена здатність до прийому і переробки інформації, недостатня сформованість операції аналізу, порівняння та синтезу призводить до відхилень у мовленнєвому розвитку [2, с. 88].

Одним із найважливіших напрямів у вивченні мовленнєвої діяльності дітей із затримкою психічного розвитку є проблема розвитку зв'язного мовлення. Дослід-